

Segmenti rekonstrukcije jugoslavenskog socijalnog sistema

Stojan T. Tomić

Sažetak

Analiza rekonstrukcije socijalnog sistema jugoslavenskog društva moguća je na nekoliko bitnih segmenata od kojih autor izdvaja sljedeće: 1) stagnacija i zamor političke i socijalne revolucije, 2) motivacija (segment zanosa i profita), 3) sistem međusobnog utjecaja društvenih subjekata, 4) evaluacija društvenih vrijednosti, 5) održavanje cjelovitosti globalnog socijalnog sistema SFRJ, 6) segment podsistema socijalne akcije. Funkcije razvoja, zadovoljavanja potreba i integracije najoštećenije su u jugoslavenskom socijalnom sistemu i zahtijevaju temeljitu rekonstrukciju.

Kada jedan sistem zapadne u krizu, bilo sistem u cijelosti ili njegovi pojedini segmenti, tada se neminovno nameće pitanje kako je socijalni sistem (o njemu je riječ) konstruisan, kakve su njegove socijalne konstrukcije i da li je neophodna izvjesna rekonstrukcija, a ako jeste, koja i kakva rekonstrukcija i na kojim segmentima je locirati. To je važno, čak fundamentalno pitanje koje nije teško postaviti; znatno je teže potražiti ili pronaći odgovor. Stoga namjeravam u ovom radu samo naznačiti neke sadržaje i segmente na kojima bi se eventualno mogla locirati i izvesti socijalna rekonstrukcija sistema socijalističkog samoupravljanja.

Neosporni autoriteti u sociologiji sugerišu da se socijalni sistem shvati kao ključni problem i osnovno polje sociološke analize, kao »primarna žiža analitičkog interesa sociološke teorije« (T. Parsons). Naravno, razlike postoje oko toga šta sve uvrstiti u kategoriju »socijalni sistem«, pa se na tome diferenciraju različiti pristupi i teorije (funkcionalistička, marksistička i druge nijanse).

U rekonstrukciji socijalnog sistema (socijalističkog samoupravljanja) valja poći od početnih i od fundamentalnih elemenata socijalne konstrukcije sistema, u konkretnom slučaju od političke i socijalne revolucije koja je glavna i generalna determinanta razvoja i promjena sistema, odnosno: stagnacija socijalne i političke revolucije je glavna determinanta stagnacije i krize savremenog socijalnog sistema socijalističkog samoupravljanja.

Stoga sugerišemo da razmišljanja o neophodnosti rekonstrukcije sistema socijalističkog samoupravljanja lociramo na nekoliko segmenata koji ima-

ju i koji mogu imati veliku ulogu u funkcionisanju sistema, pa i u prevaziženju kriznih situacija u koje sistem povremeno zapada. Ovom prilikom naznačićemo nekoliko mogućih segmenata kao što su:

1. Stagnacija političke i socijalne revolucije. Trijumf političke revolucije u periodu 1941—1945. godine u Jugoslaviji najavio je radikalnu transformaciju političke na nivo i na sadržaje socijalne revolucije, postigao zavidne rezultate, ali i zapao u socijalni zamor (zamor socijalnog sistema, tema za sebe i za neku drugu politiku). Cijenimo da bi bila poželjna izvjesna rekonstrukcija na segmentu političke revolucije:

a) Na segmentu distribucije političkih vrednota, političkog vrijednosnog sistema (politika je sila koja vrši distribuciju političkih vrednota). Vrijednosti kao što su političke slobode, politička jednakost, politička odgovornost, političko jedinstvo (posebno politička dimenzija bratstva i jedinstva), zatim, jedinstvo političkih ciljeva i političkih metoda — sve navedene kao i druge političke vrednote trijumfovale su u toku i nakon završetka oružane faze revolucije, ali su posljednjih decenija evidentne stagnacije i deformacije upravo na segmentu političkih vrednota (kontrarevolucija na Kosovu nije jedini primjer potiskivanja političkih vrednota, prije svega političke ravnopravnosti, političke i pravne sigurnosti, ali je najizrazitiji primjer kao moćna jedinica analize).

b) Na segmentu strukture (sastava) državnih funkcija i intervencija u samoupravnom periodu. Istraživanja pokazuju da u strukturi državnih funkcija nije pitanje da li se država previše ili premalo miješa u društveni život, nego neadekvatan izbor segmenata na kojima država interveniše, odnosno na kojima ne interveniše. Suptilna naučna analiza i politička i samoupravna procjena bi pokazala na kojim segmentima je neophodna, i to kvalitativna, intervencija države, a koje bi segmente u cijelosti ili u većem dijelu valjalo prepustiti nedržavnim samoupravnim tokovima i institucijama. (Zar je zaista potrebno da se na kraju 20. stoljeća država miješa u proizvodnju mlijeka, da određuje cijenu mlijeku, ulju, a da ne određuje cijenu krompiru, jajima?)

c) Na segmentu političkih organizacija — prije svega u SKJ, SSRNJ, zatim, i na segmentu društvenih organizacija. Pomenute organizacije suviše imitiraju jedna drugu (umjesto da diferencirano pristupe realizaciji jedinstvenih ciljeva), a posebno previše imitiraju državni stil djelovanja, djelovanja sa pozicija državne vlasti. Demokratizacija odnosa u pomenutim organizacijama je slaba strana, a masovnu dobrovoljnu aktivnost u dobrovoljnim organizacijama sve više zamjenjuje masovna apatija (omladinske organizacije u tome prednjače: one ne mogu da se slože ni u tome koga birati za predsjednika).

Na segmentu socijalne revolucije očekuje se da se prihvati socijalne konstrukcije — da ponudi nove sadržaje i nove forme socijalističkog društva, da s područja negacije (što je oznaka političke revolucije koja ruši kapitalizam) i destrukcije (kapitalizma) pređe na socijalnu konstrukciju (socijalizma). Sve dotle dok socijalna revolucija ne ponudi i ne počne ostvarivati savremenu varijantu socijalizma (po svim osnovama bolju od kapitalizma) neće se naći izlazi iz krize.

Od socijalne revolucije se očekuje, prije svega, da ponudi i da započne da realizuje radikalizaciju savremenih potreba i interesa, da se već jednom

prilicima; kvalifikovani ne mogu da se zaposle, a mladi ljudi ne mogu da se školuju prema svojim sklonostima i željama). Savremena revolucija je revolucija savremenih radikalnih potreba, a to može izvesti samo socijalna revolucija.

Nadalje, od socijalne revolucije se očekuje da ideju političke revolucije (po kojoj je oslobođenje radničke klase stvar samo radničke klase) što prije i radikalnije transformiše u ideju samoupravljanja (klasa i narod koji su u stanju da se sami oslobode u stanju su i da sami upravljaju), da bismo ideju o samooslobođenju i ideju o samoupravljanju doveli do ideje o samoodbrani i samozaštiti (do stvarnog podruštvljavanja sistema ONO i DSZ).

2. Drugi segment rekonstrukcije socijalnog sistema je sistem motivacije — unutrašnje pokretačke snage revolucije i samoupravljanja, samoodbrane i samozaštite.

Istorija je dosad, grubo govoreći, testirala dva sistema stimulacije — sistem profita i sistem zanosa. Socijalizam je u pojedinim fazama razvoja dao prednost zanosu (nesebičnosti), a grubo je potisnuo materijalni i druge vidove interesa (zarada, profit iranje), da bi se ponovo vraćao imitaciji — davanja prednosti materijalnoj stimulaciji. Pokazalo se da zanos može da djeluje i daje izvanredne rezultate samo u izvjesnim situacijama (oružanim i neposredno nakon toga), pokazalo se da je zanos (nesebičnost) izuzetna stimulatívna situacija koja zakratko može da djeluje u sklopu izuzetnih institucija i organizacija i pomoću njih. Socijalizam gubi smisao ako od čovjeka cio njegov život traži samo žrtvovanje, a ne i uživanje, ako se traži samo nesebičnost, ako se cijelo vrijeme žrtvuje za budućnost koja negira sadašnjost (doba jedne generacije).

Izlaz iz faze nesebičnosti, po našem mišljenju, nije u vraćanju na kapitalističku kategoriju profita, zarade i bogaćenja kao glavnog motivacijskog pokretača, nego u kreaciji, u traganju za novim smislom, za novim sadržajem stimulacije koji će prevazići i kategoriju profita i kategoriju revolucionarnog kratkotrajnog zanosa i nesebičnosti. Jer, mnogobrojni uzori nesebičnosti (nesebično život i zdravlje dati za revoluciju, za zajednicu) su prigušeni agresivnim uzorima sebičnosti i pohlepe, materijalnih i drugih privilegija u postoružanoj fazi revolucije.

3. Sistem međuuticaja, kao bitan elemenat socijalnog sistema, može se uzeti za predmet rasprave i rekonstrukcije. Uticaj može biti direktan i indirektan, posredovan i neposredovan. Ako nije postignut zadovoljavajući sadržaj i stepen međuuticaja pojedinih dijelova sistema na druge elemente sistema, ako pojedini elementi sistema ne djeluju na sistem kao cjelinu, ako globalni sistem ne ostvaruje odgovarajući uticaj na sve elemente sistema, tada socijalni sistem zapada u krizno stanje. Da to ilustrujemo samo na jednom primjeru — radnički savjeti su međusobno nepovezani i kao takvi teško mijenjaju međusobne uticaje (horizontalni nivo uticaja), a još je teže distribuirati uticaj na vertikalnoj skali — od radničkog savjeta na nivo vijeća proizvođača opštine i republike (pokrajine), dok na nivou SFRJ i ne postoji vijeće udruženog rada i prekida se linija uticaja na relaciji republika-federacija. Za istražiti je i linije međuuticaja unutar organizacija Sa-

veza komunista, kao i linije međuuticaja između Saveza komunista s jedne, i državnih organa s druge strane.

U svemu tome dominira ideološki i politički uticaj (ako ga i gdje ga ima), dok su nerazvijeni drugi sadržaji i obrasci međuuticaja — vrednosni, kulturni, moralni, pa i normativni (normativni sistem je dobrim dijelom dez-integrisan).

Oružana faza revolucije je imala svoj sadržaj i sistem međuuticaja, administrativni period je plasirao svoj obrazac međuuticaja, ali još se traga za sadržajima i obrascima međuuticaja po mjeri i potrebi samoupravljanja, samoupravnog doba.

4. Nema rekonstrukcije socijalnog sistema bez konstrukcije i rekonstrukcije vrijednosnog sistema, pa je vrijednosni sistem još jedan segment analize i adaptacije. Na pomenutom segmentu su poželjne intervencije (ako su moguće) kao što su:

a) Stabilizacija (uz rekonstrukciju) jedinstvenog sistema vrednota za ukupnu populaciju SFRJ, a ne samo za pojedine segmente cjeline.

b) Konstituisanje i funkcionisanje obrasca prioriteta za ukupnu populaciju (vrijednosnih prioriteta kao svetinja i kao standarda ponašanja), jer je postojeći obrazac vrijednosnih prioriteta destabilizovan.

c) Integracija vladajućeg jedinstvenog vrijednosnog sistema SFRJ sa vladajućim personalnim sistemom — nosioci javnih, državnih, političkih i samoupravnih funkcija nisu podjednako prihvatili vladajući vrijednosni sistem, nego gotovo svaki personalni sistem ima svoj obrazac prioriteta (gotovo svaki nosilac javne funkcije ima svoj obrazac prioriteta — za jedne jednakost kao vrijednost egzistira na visokoj skali u obrascu prioriteta, drugi kažu da im je dosta jednakosti i kao takvi skloni su ne samo da održe postojeće nego i da povećavaju nejednakosti).

d) Povećanje broja oficijelnih vrednota koje treba da prihvate i da ih se kao svetinje pridržavaju nosioci javnih funkcija — neki nosioci jedva da prihvataju 2—3, drugi 3—5, manji broj 5—7 vrednota, mada oficijelni sistem insistira na više od dvadesetak vrednota, kao što su poštenje, nesebičnost, pravednost, drugarstvo, humanizam, odgovornost, demokratičnost, internacionalizam, bratstvo i jedinstvo, jednakost, sklonost ka riziku, ka promjenama, sposobnost, istinoljubivost, hrabrost i druge.

e) Uvođenje vladajućeg, oficijelnog sistema socijalističkog samoupravnog društva u sistem samoupravnog odlučivanja, kako bi se integrisao sistem vjerovanja i sistem djelovanja, odnosno kako bi se iz sistema odlučivanja i političkog ponašanja potisnule antivrednote kojih ima previše. (Ne samo za praksu nego i za nauku bilo bi interesantno istražiti koji je sistem antivrednota participirao u sistemu odlučivanja u »Agrokomercu«, odnosno kako je antisistem vrednota potisnuo, u stranu gurnuo, sistem socijalističkih vrednota, zatim, kako su antivrednote kontrarevolucije na Kosovu sistematski, nekoliko decenija potiskivale socijalističke vrednote, i to sve u sistemu javnog života, prije svega u sistemu političkog i samoupravnog odlučivanja.)

f) Ako vrijednosni sistem posmatramo kao suštinu društvenosti, onda se pitamo koji vrijednosni sistem danas djeluje u Jugoslaviji, a koji proizvodi tolike sadržaje i oblike nedruštvenosti (lokalizam, nacionalizam i šovinizam,

regionalizam, staleštvo, sebičnjaštvo i egoizam, antikomunizam, povampirene oblike i sadržaje feudalizma i kapitalizma.

5. Destabilizovana struktura globalnog socijalnog sistema SFRJ takođe očekuje adekvatnu konstrukciju i rekonstrukciju, jer se u takvoj cjelini u SFRJ osjećaju mnogobrojne manjkavosti kao što su:

a) Prenaglašena autonomija dijelova sistema — socijalna autonomija koja vodi ka osamostaljenju, ka dezintegraciji, pa valja razmišljati o takvoj instalaciji dijelova u cjelini gdje bi svaki dio ponaosob bio maksimalno socijalno (samoupravno) autonoman, ali i optimalno integrisan, optimalno individualan i optimalno društven. Dislokacija državne i samoupravne vlasti i odlučivanja na milione samostalnih dijelova nije greška sistema, nego njegova vrlina, ali se očekuje takva socijalna konstrukcija koja će osamostaljene dijelove navoditi na optimalnu društvenost, na integraciju koja neće ugroziti autonomiju dijelova, ali ni razoriti cjelinu.

b) Neistaliranc veze između miliona dijelova jednog sistema, tako da mnogi samostalni dijelovi ne komuniciraju s drugim dijelovima — dovoljno je samo pogledati na kakvom je niskom komunikacijskom nivou lokalni i komunalni sistem (izostale su veze između mjesnih zajednica, između komunala), da i ne govorimo o niskom komunikacijskom nivou između organa samoupravljanja, između osnovnih organizacija Saveza komunista, između zborova radnih ljudi i građana; komunikacije između socijalističkih republika i pokrajina sve više padaju pod uticaj diplomatsko-ceremonijalnih komunikacija (dočeci i ispraćaji na aerodromima, himne, državne delegacije, pregovori umjesto dogovora, odnosno umjesto samoupravnog odlučivanja, sjedenje na sastancima po republičkim—pokrajinskim delegacijama kao u Ujedinjenim nacijama ili kao na kakvim međudržavnim pregovorima, upotreba prava veta u odlučivanju i slično).

c) Zakržljale su ne samo komunikacije (veze, odnosi) između dijelova socijalnog sistema, nego su isprekidane veze i između dijelova i sistema kao cjeline. Zbor birača i radnih ljudi, radnički savjet, osnovna organizacija Saveza komunista veoma teško uzdižu svoju participaciju u odlučivanju do globalnog nivoa — do nivoa SFRJ, pa tako samoupravna demokratija postaje i ostaje i minimalna i trivijalna; odlučuje se o manje bitnim pitanjima, a vitalna se pitanja zanemaruju. (Ko je pitao navedene subjekte — radničke savjete, zborove radnih ljudi o tome da li se i koliko se zaduživati?)

d) Održavanje cjeline sistema — SFRJ, globalnog nivoa samoupravnog socijalističkog društva; problem cjeline sistema je poodavno tema sporna u praksi, a i u teorijskim raspravama. Prenaglašene su prečeste i neadekvatne promjene u globalnom sistemu, a zapostavljene druge dvije komponente koje su neophodne za sistem koji se mijenja; zapostavljena je dimenzija razvoja (materijalnog, koji je pao na 0,6% godišnje, posebno kulturnog, duhovnog razvoja, jer bez razvoja nema ni promjena); zatim, zapostavljena je dimenzija održavanja uvedenih promjena (sistem se često mijenja, a da se ne realizuje).

Revolucija je sistem promjena, ali i sistem stabilizovanja dostignutih promjena, revolucija nije samo mijena, nego i tradicija, održavanje tekovina revolucija (kako, danas, u suvremenoj fazi održati AVNOJ-em ustanovljeno bratstvo i jedinstvo, kako održati revolucionarni i samoupravni koncept ne-

turne, nego samo za ideološke granice; ne smije biti solidarnosti s neprijateljima solidarnosti, s okupacijom i kontrarevolucijom).

AVNOJ je sugerisao ne unitaristički društveni totalitet, nego globalni demokratski, nacionalno ravnopravni i klasno sadržajni totalitet, jer samo globalni društveni totalitet, ureden po mjeri i vjeri AVNOJ-a, posjeduje apsolutni totalitet, jedinstvo razlika, zajednicu različitih, a ne različite zajednice niti zajednice istih — uniformisanih. Stoga je tema o AVNOJ-u kao globalnom društvenom totalitetu nepresušna tema i inspiracija, izvor novih kreacija, a ne puka historijska imitacija.

6. U socijalnom sistemu socijalne akcije (masovne, dobrovoljne, svakodnevne, a ne povremene) su bitan podsistem koji očekuje adekvatnu konstrukciju i rekonstrukciju. U sistemu socijalnih akcija (u samoupravnom socijalističkom ambijentu) neophodno je ispitati i rekonstruisati nekoliko segmenata kao što su:

a) Sistem masovnog ubjeđivanja i masovnog ubjeđenja. Oružana faza revolucije kao i faza obnove i izgradnje zemlje su dva primjera razvoja teorije i prakse masovnog ubjeđivanja i masovnog samoubjeđenja. U savremenoj fazi došlo je do naglog i dosad neobjašnjenog splašnjavanja ubjeđenja, što je oštetilo socijalnu aktivnost ljudi, koja je sve manja, sve prorjeđenija, sve manje dobrovoljna i sve manje masovna. Očito je da u samoupravnoj fazi, u kojoj se pokušalo, ali se nije uspjelo, uvesti materijalno stimulisanje, sve manje odgovara ratno-partizanski sistem masovnog ubjeđivanja i ubjeđenja, a još manje onaj iz perioda obnove i izgradnje. Iscrpeni su masovni, svakodnevni, dobrovoljni zanos i ubjeđenja proizvođača i samoupravljača, a u porastu su različite vrste apatije i opstrukcije (masovna bolovanja i izostanci s posla, masovno odsustvo sa sastanaka, masovna apatija na sastancima, kriza participacije s porastom urbanizacije i s razvojem industrijalizacije i slično). Kriza omladinskih radnih akcija je samo najrazvijeniji indikator krize socijalne akcije.

b) Sistem institucija (organizacija) kao i sistem normi (u samoupravnom ambijentu) su očito neadekvatni da razvijaju, moderniziraju i održe sistem masovne društvene dobrovoljne svakodnevne angažiranosti. Socijalna akcija samoupravnog sadržaja i oblika iziskuje drugačiji sistem organizacija-institucija, drugačije organizaciono-institucionalne uslove za opštu kao i za posebne socijalne aktivnosti. Ti uslovi nisu naučno istraženi.

c) Sistem komunikacija, posebno sistem političkih komunikacija (politički govori, političke radio-televizijske emisije, politički članci, politička predavanja) kao da su poodavno zapali u socijalni zamor i ne mogu da izazovu ni masovno ubjeđenje niti masovni polet, masovnu socijalnu akciju. Jedno politološko i savremeno komunikacijsko istraživanje pokazalo bi da su mnogi autori političkih komunikacija (neki političari, novinari političkih emisija i članaka, predavači) neubjedljivi, nedjelotvorni, ljudi bez vlastitog zanosa koji sve manje mogu da djeluju snagom ličnog ubjeđenja, ličnog zanosa, snagom ličnog primjera. Tako se formiraju kontraprodukti. Kako omladinskim aktivistima povjerovati da treba poći na dobrovoljnu omladinsku akciju, kada su se štabovi odnosno rukovodstva omladinskih akcija profesionalizirali i birokratizirali.

d) Sociolozi određene teorijske i metodološke orijentacije, sa čijim se orijentacijama može otvoriti dijalog, sugerišu da se u svakom sistemu socijalne akcije, u teoriji socijalne akcije povede računa o četiri bitna konstitutivna elementa:

- kulturni sistem koji determiniše sistem socijalne akcije (samoupravljanje očekuje svoj kulturni sistem neophodan za socijalnu akciju);

- personalni sistem (svaki personalni sistem, svaka ličnost determiniše socijalni sistem, posebno sistem društvene aktivnosti, pa je neophodno za svaki personalni sistem potražiti i obezbijediti adekvatan sistem aktivnosti);

- društveni sistem (ratno-partizanski, administrativni i samoupravni sistem konstituiše svoj originalni sistem socijalne akcije, pa je teško očekivati da će ratne i radne brigade moći da djeluju i u samoupravnom periodu (udarništvo, stahanovski pokret i slično);

- biološki organizam kao okružujući sistem, danas bismo dodali i ekološki sistem, koji determiniše određenu aktivnost i potrebe.

e) U sistemu socijalnih akcija u posljednje vrijeme su na pomolu akcije koje se teško mogu integrisati u samoupravni socijalizam. Riječ je o sljedećim akcijama:

- Protestni pokreti i protestne akcije i aktivnosti. Protestni pokreti teško postaju klasno-proleterski (radnički) pokreti, jer se više bave socijalnim destrukcijama, a manje socijalnim konstrukcijama; pretežno se bune protiv, a ne predlažu za što su, a ako predlažu, to su obično imitacije preživjelih sistema i drugih političkih kultura. (Stoga bi valjalo naučno istražiti sadržaj, ciljeve i metode protestnih pokreta, a ovom prilikom samo najavljujemo temu za raspravu.)

- Staleški pokreti, pokreti sa staleškim i s profesionalnim, parcijalnim zahtjevima. Takvi su pretežno studentski pokreti — studentske demonstracije; takve su pretežno i obustave rada koje organiziraju radnici: i jedni i drugi se bore samo ili pretežno za posebne interese, za poboljšanje svog položaja, za veće lične dohotke, za bolju ishranu u studentskim domovima, za isplate ličnih dohodaka na vrijeme, a malo ko ističe zahtjev za više socijalizma i komunizma, za punu zaposlenost svih za rad sposobnih i kvalificiranih, za više samoupravljanja i samoupravne demokratije, dakle za univerzalna poboljšanja svih u svemu, a ne samo nekih, i to samo u nečemu.

- Dezintegrisani socijalni pokreti i socijalne akcije i aktivnosti. Kad radnici organiziraju obustavu rada u jednoj fabrici, radnici iz drugih sredina se ne solidarišu s njima, jer ni program nije univerzalan, nego parcijalan; kad u jednom domu studenti organiziraju demonstracije ili proteste, drugi im se ne pridružuju, jer i ovdje je riječ samo o parcijalnim interesima, a ne o univerzalnim reformama. (Tako su nedavno studenti iz jednog studentskog doma javno ulicama demonstrirali, jer im nije dobra hrana i higijena i tražili su bolju hranu i higijenu, a da uopšte nisu spomenuli mnogo teže uslove života većine studenata koji nisu mogli dobiti studentski dom i koji pod mnogo težim materijalnim i higijenskim uslovima žive privatno, pa je razumljivo da studenti koji ne stanuju u domovima nisu ni podržali te demonstracije niti su u njima učestvovali.)

Ako se pogleda istorija socijalnih akcija u toku NOB i izgradnje zemlje, nijedna akcija niti ikoja socijalna aktivnost nije bila zasnovana na parci-

jalnim, nego na sveopćim interesima (osloboditi cijelu zemlju, a ne samo svoj zavičaj: nije važno gdje se tko bori, važno je da svi težimo da oslobodimo cijelu zemlju; nije vođena akcija za izgradnju zadružnog doma samo u svom selu, nego u svim selima, akcija za izgradnju lokalnih pruga, puteva, nego u svim krajevima zemlje).

Socijalne, političke i ideološke proturječnosti — konfliktne situacije u zemlji su bitno oštetile socijalne funkcije sistema, tako da sistem postaje disfunkcionalan, nefunkcionalan, sve manje može da vrši svoje osnovne, vitalne funkcije, kao što su povećanje proizvodnje, zapošljavanje, školovanje, obezbjeđenje stambenih uslova, povećanje samoupravljanja, smanjenje inflacije i slično.

Mada socijalni sistem ne svodimo na funkcije, ipak se može kazati da nema socijalnog sistema ako on ne vrši svoje vitalne funkcije. Funkcija razvoja i promjena, funkcija zadovoljavanja elementarnih i savremenih potreba kao i funkcija integracije sistema su, čini se, najoštećenije i stoga valja razmišljati o tome kako rekonstruisati sistem koji bi obezbijedio uslove za vršenje navedenih i drugih socijalnih funkcija.

Socijalni sistem nije samo spoljna regulacija, nego i samoregulacija — to je kombinacija samoregulacije i regulacije pomoću spoljnih impulsa. Stiče se utisak da sistem SFRJ boluje od pretjerane spoljne regulacije, od pretjeranog institucionalizma (država i Partija hoće sve da regulišu, da usmjere), a da je zapostavljena unutarnja snaga sistema — samoregulacija, samokretanje, odnosno kombinacija dobro organizovanog i dobro uvaženog spontanog, na čemu su insistirali Engels, Tito, Kardelj i drugi. Sadašnji sistem SFRJ je osoben i po vrlo organizovanim i umnoženim aparatima, institucijama, organizacijama, koji su ostavili veoma malo prostora za spontane kreativnosti (u krizi je revolucionarna i samoupravna samoinicijativa, u krizi je inovatorstvo u industriji i drugdje; u stagnaciji je komunalna participacija i demokratija, gotovo da je izostao pritisak odozdo na nisku produktivnost rada). Revolucija i razvijeno samoupravljanje ne poznaju krizu inicijative i samoinicijative, a ako do nje dođe to je indikator stagnacije revolucionarnih i samoupravnih procesa i odnosa, revolucionarnih i samoupravnih promjena i razvoja. Tako je iz socijalnog sistema potisnuta njegova unutrašnja socijalna dinamika, neophodna samoregulacija. Sve dok se država bude na administrativni način bavila pitanjem koliko treba da na tržištu ima mlijeka i kolika će njegova cijena biti, sve dok država bude određivala koliko će pekari peći crnog (narodnog), a koliko bijelog hljeba, sve dok se država bude miješala koliko će na jednom savremenom fakultetu biti predmeta i koje fakultete treba osnovati, a koje ukinuti, sve dok se država bude miješala u to koliko treba upisati studenata na pojedine odsjeke i katedre, sve dok država bude određivala pošto će biti kilogram ovog ili onog mesa, koliko proizvođaču treba platiti za kilogram suncokretnog sjemena, za tonu šećerne repe — sve dotle će centri samoinicijative biti izmješteni iz narodnog vrela — nepresušnog, a smješteni u birokratske okove.

U trenutnoj situaciji nije nevažno odakle započeti rekonstrukciju socijalnog sistema, dakle ne samo šta i kako rekonstruisati nego i odakle započeti. Tito je u kriznim situacijama započinjao i socijalne kreacije, socijalne konstrukcije i rekonstrukcije na dva vitalna segmenta: formiranjem i održava-

njem jedinstvenog vodstva za Jugoslaviju i konstituisanjem i zadovoljavanjem zajedničkih potreba i interesa za sve narode i narodnosti. Zašto ne bismo i danas tako započeli?

Stojan Tomić

SEGMENTS OF A RECONSTRUCTION OF THE YUGOSLAV SOCIAL SYSTEM

Summary

An analysis of the reconstruction of the social system of Yugoslav society can be divided into the following segments: 1) the stagnation and fatigue of the political and social revolution, 2) motivation (elation and profit), 3) the system of mutual influences among social subjects, 4) social values, 5) maintenance of the global social system of the SFRY as a whole, 6) the subsystem of social action. The functions of development, of the satisfaction of needs, and of integration are those which have suffered greatest harm in the Yugoslav social system and they require a thorough reconstruction.

Okrugli stol: ONO i DSZ u kontekstu ustavnih promjena

Izlaganje sa znanstvenog skupa

UDK 355.02:342.4(497.1)

Politički sistem, ustavne promjene i ONO i DSZ

Božidar Javorović

*Fakultet političkih nauka, Zagreb**Sažetak*

Doktrinarno izvođenje koncepcije općenarodne obrane iz Marx-ova pojma naoružanog naroda može nas u suvremenim uvjetima ograničiti u razvoju obrambeno-zaštitne funkcije. Koncepcija ONO i DSZ mora prevladati njezino svođenje na naoružani narod. Narasli etatizam i krizna stanja društveno-političkog sistema nepovoljno se odražavaju na ostvarivanje koncepcije i sistema ONO i DSZ. To se očituje u neprihvatljivim stavovima o federalizaciji JNA, nacionalnim (republičkim) vojnim jedinicama, civilnom sluzenju vojnog roka, neustavnom djelovanju Komiteta za ONO i DSZ itd. Ustavna reforma pruža mogućnost za odgovarajuća unapređenja i dogradnju sistema ONO i DSZ, za bolju organizaciju osposobljenosti, efikasnosti i kreativnosti njegovih subjekata.

Uvod

Živimo u vremenu koje zahtijeva svestrano i objektivno preispitivanje svega što smo radili i što radimo, kako smo se ponašali i kako to činimo danas, zašto smo dospjeli u stanje ovako duboke i dugotrajne društvene krize i kako, kojim putem, sredstvima, metodama iz nje izaći, kako sačuvati ostvarene tekovine. Naši su narodi i narodnosti, radnička klasa, radni ljudi i građani, predvođeni Savezom komunista Jugoslavije, proveli oružanu socijalističku revoluciju i postigli značajne rezultate u društvenom i materijalnom razvoju. Sada je, međutim, revolucija ugrožena. Poznata je maksima »Revolucija je jaka onoliko koliko je u stanju obraniti svoje tekovine«. To je istina, ali revolucija ne bi bila revolucija, kada bi se zadržala na ostvarenom i zadovoljila samo obranom tekovina. U prirodi je socijalističke revolucije da stalno osvaja nove prostore slobode čovjeka, da stvara bolje uvjete života, da se novim tekovinama uvijek ponovno potvrđuje. Na taj način ona najbolje štiti sebe i ostvarene tekovine.